

BESZÁMOLÓK

SZEMLÉK

REFERÁTUMOK

Útban a globális információs társadalom felé

FID Occasional Paper 11

TOWARDS THE GLOBAL INFORMATION SUPERHIGHWAY a non-technical primer for policy makers

SPECIAL CENTENNIAL PUBLICATION

Prepared by

The FID Task Force on Global Information Infrastructures and
Superhighways (FID/GIIS)

and collaborating organizations

Edited by

Forest Woody Horton, Jr.

FID 711

1995
International Federation for Information and Documentation (FID)
The Hague, Netherlands

Towards the global information superhighway a non-technical primer for policy makers : special centennial publ. / prep. by the FID Task Force on Global Information Infrastructures and Superhighways and collab. organizations ; ed. by Forest Woody Horton. - s-Gravenhage : FID, 1995. - 64 p. - (FID, occasional papers ; 11.) ; (FID publication ; 711.)

ISBN 92-66-00-711-0

Amikor 1995 tavaszán a hét legfejlettebb ipari ország (a G-7) brüsszeli találkozásán az *információs korszak* alapkérdései kerültek napirendre, a vélemények leginkább egy, csak látszólag terminológiai probléma körül oszlottak meg. Az Egyesült Államok világossá tette, hogy az *információs sztrádát* (information superhighway) elsősorban az egész társadalmat átfogóan megváltoztató olyan üzletnek tekinti, amelynél az átalakítás technikai lehetőségei már adóttak, ezért a fő cél a vásárlási igény felkeltése. Az Európai Unió országai (Németország, Franciaország, Olaszország és Nagy-Britannia) viszont – szemléletük gyökeresen eltérő voltát hangsúlyozandó – nem is használták az információs sztráda kifejezést, sokkal inkább *információs társadalomról* beszéltek. Ezzel a különbségtétellel is érzékeltetni kívánták, hogy Európa sokkal inkább a társadalompolitikai, szociológiai előnyökre és hátrányokra koncentrál, ami az amerikaiaknál a második vonalban marad. E szemlélet sikeres érvényesülését jelzi az értekezés záródokumentumának megállapítása, amely leszögezi, hogy az információs társadalom mint cél és vízió lényegesen többet foglal magában az információs sztrádánál, ami az előbbinek a megvalósítási módja.

Ennek a szemantikai értelmezésen túli vitának a fényében különösen a figyelemre méltó a Nemzetközi Információs és Dokumentációs Szövetség (*International Federation for Information and Documentation = FID*) ez idő tájt megjelent kiadványa, amelyet a szövetség fennállásának századik évfordulója alkalmából tettek közzé. Ez az eltérő interpretációkból adódó különbségeket azzal a megoldással hidalja át, hogy az információs sztráda kifejezésnek semmivel sem tulajdonít nagyobb jelentőséget, mint ami: ez „csupán egy metafora”. Így nyilvánvaló, hogy ez ugyanolyan korlátozottan képes csak visszatükrözni a valóságot, mint min-

den más metafora. A FID tanulmánya éppen ezért nemcsak szemléletesebbnek, hanem szakmailag is alkalmasabbnak tartaná az *információs infrastruktúra* kifejezést. Mindenesetre a tanulmány tudomásul veszi, hogy az információs sztráda elnevezést nem csupán a laikus közvélemény fogadta el, de a szaktudomány számára is bevett fogalomvá vált.

A különböző fogalmak tisztázása egyébként is alapvető célja a FID-tanulmánynak. A FID ugyanis 1992 végén egy különbizottságot állított fel azzal a céllal, hogy 2-3 éven belül dolgozza ki, milyen hatása lehet nemzetközileg, illetve az egyes országokban egy globálisan összekapcsolt telekommunikációs hálózat kialakításának és működtetésének. A leggyorsabban fejlődő számítógépes rendszer, az Internet forgalma tavaly megduplázódott, és a világ 160 országában összekapcsolható számítógépek száma – bár minden percben növekednek ezek a számok – már elérte az ötmilliót. Ebből a trendből indult ki a különbizottság vizsgálódása is, és végkövetkeztetéseiket a FID 48. kongresszusán (Graz, 1996. október) kívánják majd összefoglalóan ismertetni. Addig is olyan részeredményekre hívják fel a figyelmet, mint amilyeneket ez a kiadvány is tartalmaz.

A tanulmányt a kidolgozó munkacsoport *Alapvetésnek* nevezi, és olyan közép- és felsőszintű politikusokat kíván bátorítani az információs sztrádára való fellépésre, akiknek ez nagy segítséget nyújthat mindennapos politikai, jogi, gazdasági, pénzügyi vagy szociális döntéseik meghozatalában. Azt az igényt, hogy a politika szférájában dolgozó tisztviselőknek szükségük van ezen a területen egy nem szakmai jellegű alapvetés kidolgozására, már az *Új Információs Technológiák* c. 7. nemzetközi konferencián (Alexandria, 1994. november) is felismerték. Itt ezzel kapcsolatosan szakmai kerekasztal-beszélgetést is szerveztek a *Globális Információs Infrastruktúra tervezése* témakörben.

A jelenlegi Alapvetés tanácsai jellegükben és stílusukban egyaránt hangsúlyosan „barátiak”: sem hivatalosan, sem pedig túlzottan szakmainak nem kívánják magukat feltüntetni. Mindenekelőtt az információs sztrádával kapcsolatos (általában a humán végzettségűek körében kialakult) averziókat igyekeznek eloszlatni azzal, hogy könnyen érthető formában fejtik ki a lényegét, főként pragmatikus funkcióit megvilágítva. Ezek közé tartozik például az üzleti, a gazdasági versenyben való eredményesebb helytállás esélyeinek a biztosítása, egyáltalán a döntéshozatal sikerének a valószínűbbé tétele. Ugyanakkor az olyan posztmaterialis értékek is elérhetőbbé válnak az információs sztráda segítségével, mint az oktatási stratégiák fejlesztése, a tudományos, a technikai vagy a művészeti élet támogatása, és általában az életminőség fejlesztési lehetőségeinek a kiszélesítése.

Az információs szupersztráda alkalmazásának fontosságát a legkülönbözőbb – filozófiai, morális, technikai, gazdasági, szociális – szempontokból nézve indokolja:

- segítségével leküzdhetők az idő- és térbeli korlátokból adódó akadályok;
- sikeresen valósítja meg a világ információs eszközrendszereinek összekapcsolását;
- erőssé és szabadabbá teszi az egyént a „tudás kapuja őrzőinek” zsarnokságával szemben;
- segít elhárítani a Föld környezeti, energetikai és természeti katasztrófáit;
- továbbfejleszti a digitális adat-, dokumentum- és ismeretátadás elektronikus és száloptikai eszközeit;
- új munkahelyekkel bővíti az üzleti életet, a kereskedelmi, valamint az ipari szférát;
- a lehető legtermészetesebb, legközvetlenebb módon képes kapcsolatot teremteni az emberek között.

A tanulmány az információk megszerzésének többféle lehetőségére is felhívja a figyelmet. A sztráda használatának mára a legerjedtebb technikája az Electronic Mail (e-mail). Ez általánossá vált üzenet- (vagy grafika-) küldési módszer, akár ugyanazon időben egy küldőtől több irányba is; rendkívüli módon növekszik a népszerűsége a hagyományos (snail-mail = csigaposta) kézbesítéssel szemben. A Bulletin Board System segítségével egy elektronikus hirdetőtábláról kérhetők le az információk, vagy az Internet útján csatlakozni lehet valamely online jellegű kereskedelmi szolgáltatáshoz.

Amikor a FID felhívja a politikusok figyelmét arra, hogy a legkülönbözőbb nemzeti és nemzetközi szintű tevékenység fejlesztése szempontjából mennyire kívánatos a különböző információk önálló kidolgozása és kölcsönös cseréje, egyben a globális és integrált információs rendszer kialakításának elkerülhetetlenségére is rávilágít. Ugyanakkor kizártnak tartja, hogy ez eredményesen megvalósítható lenne csakis és kizárólag az egyetemes nemzeti kormányok tevékenysége útján. Az információs sztráda az egész társadalom számára jelent kritikai-opponáló eszközt a kormányzati döntések ellenőrzése során. A professzionális politikusok mellett így nagy jelentőségük van azoknak a nem kormányzati szervezeteknek (Non Governmental Organizations = NGO), amelyek a kormányhoz hasonló mélységben és terjedelemben, a legkülönbözőbb szinteken és formákban vehetnek részt a globális és nemzeti információs sztráda megtervezésében, továbbfejlesztésében és ellenőrzésében.

Az NGO-k szerepe annál is jelentősebb – írja a tanulmány –, mivel közreműködésük teheti eredményesebbé azt a törekvést, hogy a fejlett és fejletlen országok között, az intézmények, valamint

az egyének szintjén már egyaránt kialakult „információban szegények” és „információban gazdagok” csoportjai között ne mélyüljön tovább a szakadék. Ezért is tartják nagy jelentőségűnek, hogy a FID-hez eddig mintegy negyven nemzetközi NGO csatlakozott. Ennek az együttműködésnek az eredményeit és további tennivalókat összegezi az 1994-ben aláírt *Tokiói Megállapodás*, amelyet a kiadvány mellékletében közöl (The Tokyo Resolution on Strategic Alliance of International Non Governmental Organizations in Information to serve better the World Community).

Ebben felhívják a figyelmet azokra a kérdésekre is, amelyekkel az információs szupersztrádán már most, vagy a későbbiekben, de feltétlenül szembe kell nézni.

1. A szocio-kulturális problémák vonatkozásában számolni kell azzal, hogy az ún. *primitív* és a *civilizált* társadalmak lényegesen eltérő karakterűek, és a nyelvi, valamint a kulturális különbségek nehezen megkerülhető korlátokat alakítanak ki. Ugyanakkor a gyorsan változó társadalmi információkat a *virtuális könyvtár* segítségével közvetlenül a helyi szintekre kell eljuttatni.

Meg kell akadályozni a társadalomnak az információval rendelkezés/nem rendelkezés törésvonala menti szocio-kulturális szétválását. Az információ *univerzalitásának* követelményeként pedig biztosítani kell a *mindenki számára bármikor, bárhol, bármilyen típusú információ* egyenlő és szabad felhasználásának jogát. Egyben törekedni kell a megfelelő egyensúly kialakítására az interaktív multimédia *szórakozás-tájékoztató-oktatás* hármasszárú funkciója között. Ezzel együtt ki kell dolgozni a professzionális csoportok irányító tevékenységi körének, valamint ezek felelősségi viszonyainak a határait.

2. A jogi problémák körében nagy gondot jelent, hogy a jelenleg létező joganyag általában alkalmatlan az *információs társadalom* viszonyainak szabályozására. Egyes nacionalista kormányok hajlamosak a nemzetközi információáramlás korlátozására, cenzúrájára is. Ezért a szükséges szabványok és alapkövetelmények pontos kidolgozásával meg kell óvni a személyes adatok integritását, és az erkölcsi gyakorlatnak is ezt a célt kellene követnie. (Jelenleg még kidolgozatlan az információs sztráda etikai kódexe is.)

Létre kell hozni az információs sztráda tulajdonviszonyainak korszerű jogi szabályozását, korrekt módon kell a felhasználók felelősségi viszonyait meghatározni, valamint a törvényhozási, illetve a bírósági eljárásban ki kell alakítani az elektronikus aláírás elfogadásának a normáit.

3. Az információfelhasználás folyamatában garantálni kell a magánszféra sérthetetlenségét, az üzleti élet biztonságának, valamint az adatok minőségének és integritásának a megóvását. Ugyanakkor figyelemmel kell lenni a felhasználói kör tagoltságára, differenciáltságára.

Az oktatás minden formájában és szintjén meg kell teremteni az információs képzettség és műveltség megszerzésének elemi lehetőségeit.

4. A gazdasági problémák területén ellentmondás jelentkezik az információfelhasználás során a költségmentesség és a költségtérítés eltérő megítélésében. Nincs tisztázva egyértelműen az sem, hogy tulajdonjogi, valamint felhasználói szempontból milyen a hagyományos médiumok (rádió, tv, telefon, telefon, sajtó stb.) viszonya az információs sztrádához.

Gondot okoz, hogy eltérő fejlettségűkből adódóan más és más jellegű és mértékű a különböző országok hozzájárulása az információs szupersztráda gazdagításához, illetve felhasználásához.

5. A technológiai problémák vonatkozásában a tényleges együttműködésre alkalmas globális hálózati rendszerek kialakítására van szükség. Meg kell határozni a sztrádán „utazó” információk titkosításának engedélyezett mértékét és jellegét.

Figyelemmel kell lenni arra is, hogy a már létező telekommunikációs hálózatok jól felfogott, önös érdeke azt diktálja, hogy saját, tradicionális technikai bázisukon jöjjenek létre és működjenek a globális információs rendszerek.

Végül is a tartalmi paramétereket figyelembe véve a G-7-ek zárónyilatkozata, valamint a FID dokumentumai ugyanazon következtetésekre jutottak. Ezek szerint a Globális Információs Társadalom alapelvei: a dinamikus verseny elősegítése, a magánbefektetések ösztönzése, jól meghatározott szabályrendszer kialakítása, az egységes feltételű, nyitott szolgáltatások biztosítása, a hálózatok, a szolgáltatások globális piacának fejlesztése, a magánélet és az adatok biztonságának szavatolása, a vagyoni jogok védelme, együttműködés a fejlesztésben, a kutatásban és az alkalmazásban, valamint a társadalom alkalmazkodóképessége határainak a figyelembevétele. Mindezek a tételek pedig annak az axiómának az érvényét erősítik, amely szerint a kommunikáció mindenkor technológiája alapvetően befolyásolja – remélhetőleg jó irányban – a társadalomnak mind a szervezetét, mind a szellemi arculatát.

Révész Béla

(Politikai Tanulmányok Intézete Alapítvány)